

Joan Francés COUROUAU

Universitat Tolosa-Joan Jaurés

PLH-ELH

Saboly satirista politic :

Lou Reviro-Meinage (1663)

Es mai que mai coma autor de nadalets que Nicolau Saboly (1614-1675) venguèt celèbre, probablament ja del temps qu'èra viu, e que passèt puèi a la posteritat. Aquelas composicions, segon las leis del genre, son centradas sus una tematica religiosa, ligada a la Nativitat, mas pòdon aculhir de referéncias dirèctas a l'actualitat de l'annada que ven de se debanar e sabèm qu'es una dralha que Saboly empronta mai d'un còp. Coneissèm de nadalets d'el que botan en scèna, d'un biais mai o mens transparent, d'eveniments del temps, que siá al nivèl de l'actualitat del reiaume de França o al nivèl de la vila-Estat d'Avinhon ont Saboly exercís. D'aquel punt de vista, los nadalets de Saboly apareisson pas limitats a la reproducccion de l'Istòria santa e copats del real politic, social e evenimential tal coma es viscut pels contemporanèus, recebeires de l'òbra poètic-musicala del nadalista. Saboly es un òme de son temps, investit dins sa vila(-Estat) d'Avinhon, atentiu a las jòias e als subresautes de son environa immediata e a la vida de sos auditors-legedors.

Aquela implicacion dins lo revolum de son temps se verifica amb una òbra que visiblament apareis coma totalament isolada dins la produccion de Saboly, aquel long poèma entitolat *Lou Reviro-Meinage*. Lo format del nadalet es aquí abandonat : mentre que lo nadalet se presenta generalament jos la forma d'un poèma relativament cortet assortit d'una melodia coneguda, *Lou Reviro-Meinage* relèva entièrament de la poësia, sens cap de musica, e es relativament long. Dins l'edicion procurada per E. Moucadel son 532 verses que son conservats, repartits en estròfas de uèch verses octosyllabics. Aquela forma apèla quelques remarques :

- lo nombre de vèrses exacte es de 528, estent que i a 66 estròfas de uèch vèrses e que lo manuscrit seguit per Moucadel¹ dona una varianta per quatre vèrses (425-428 pels vèrses 421-424) que l'editor a integrat dins son tèxt e doncas dins la numerotacion dels vèrses
- la forma adoptada es perfièchament regulara, amb un esquèma metric tanben pro convencional (*ababccdc*), siá rimas crosadas seguidas de rimas embraçadas
- lo vèrs emplegat, l'octosillab, plaça lo tèxt dins la vena leugièra, comica tala coma es practicada en França, que siá en francés o en occitan

Lo títol complèt de l'òbra confirma aquela orientacion comica : *Poemo burlesquo su lou Reviro meinage de la villo d'Avignon / per lou siu d'Olibas*. Lo sens de *burlesquo* deu èstre comprés dins sa significacion literària e istorica, mas tanben dins son sens atenuat. Dins lo darrièr tèrc del sègle XVII, la granda vòga es passada que consistissiá a desvirar los grands tèxtes de l'Antiquitat greco-latina per n'ofrir una version trivializada, vòga illustrada en francés per l'escrivan Paul Scarron o, en occitan, per Joan de Valès². Se la moda comença de passar pr'aquò en francés precisament a la debuta dels ans 1660, lo borlesc desapareis pas completament del paisatge literari francés e mai, en domeni occitan, contunha de se manténer per un long moment (fins al mens a l'abat Fabre a la fin del sègle XVIII). Mas per parlar de borlesc, cal aver afar a un tèxt famós que l'autor s'amusa a desvirar e es pas exactament l'activitat que s'i liura Saboly dins *Lou Reviro-meinage*. Aqueste poëma permet pas d'identificar lo mendre ipotèxt que seriá a sa basa ; foncciona d'un biais autonòm, sens referéncia a cap de modèl que siá, mas amb una tonalitat comica qu'es aquò que revèrta la qualificacion de *burlesquo*.

Notem tanben que lo nom de l'autor apareis dins lo títol dissimulat jos una anagrama, *Olibas*, qu'es relativament transparenta. Lo manuscrich (non autograf) que serviguèt de basa a l'ed. Moucadel dona entre parentèsis la solucion de l'anagrama (*Saboly*). Sabèm pas se lo títol amb aquela precision sul nom de l'autor correspond al títol de l'òbra al moment de sa composition e de sa probabla circulacion (a partir de 1662) jos una forma manuscricha. Se ja alara se presentava aital, pels contemporanèus, lo mistèri deguèt paréisser pauc espés a l'entorn de l'identitat de l'autor. Lo recors pasmens a l'anagrama

¹ Se coneisson d'aquel tèxt tres manuscrites de la BM Avinhon, doas versions incomplètas presentas dins lo ms. 2713 e una, completa, dins lo ms. 2558 qu'es la que serviguèt de basa a l'ed. Moucadel.

² Per las originas del genre en francés, vej. Nédélec 2004. Per l'occitan avant 1660, vej. Courouau 2008, 265-279. Pel periòde posterior, vej. Courouau 2011, 899-900.

indica que Saboly pòt aver cercat de se premunir contra una publicitat tròp granda e es clar qu'es pas brica un azard se lo tèxt del *Reviro-meinage* foguèt pas jamai imprimit de son temps, que nos es pas pervengut que dins de manuscrites, que sonque un dels tres compren la version complèta. Lo contèxt politic que donèt luòc a aquela publicacion e tanben lo revirament que s'enseguiguèt explican largament aquela dissimulacion – limitada – del nom de l'autor. Per son contengut, *Lou Reviro-meinage* poguèt paréisser a mai d'un – e inclusivament a son autor –, dins l'Estat pontifical d'Avinhon, un tèxt sulfurós que valiá melhor que demorèsse manuscrich, amb un autor mai o mens rescondut.

Una cronica... comica

L'incipit del poèma se presenta coma una adreiça als contemporanèus de totas condicions (*Petis et gran*, 1) mas tanben, mercé a una iperbòla improbabla (*Quan viourrias naturelamen / Quatre vins an cen amai millo*, 5-6), a las generacions futuras. L'autor conta descriure los eveniments extraordinaris, los cambiaments (*Un plus estrange chanjamen*) susvenguts a Avinhon que ne dona l'annada: 1662. Los recebeires son convidats a memorizar aqueles eveniments (*souvenez vous*, 1 ; *Marqua lou ben que vous enembre*, 4) que ne va seguir lo fial. Aquela entrada en matèria, orientada cap als contemporanèus e a las generacions futuras dins un territori donat, aquela òbra de memòria qu'anòncia far l'autor, jonches amb la narracion cronologica que debuta a l'estròfa 2 e se va perseguir fins a la fin del poèma, l'aparentan a una cronica, genre fòrça practicat a l'epòca medievala, tanben en occitan, fins a la debuta del Temps modèrne³. Lo cronicaire relata l'eveniment en operant una seleccion e sens adoptar, coma o fariá un jornalista consciencios de nòstra epòca, un punt de vista imparcial. Al contrari, lo cronicaire qu'es el-meteis un testimòni de l'actualitat que descriu causís e manten una posicion precisa, pren partit dins lo paisatge generalament conflictual que bota en scèna.

La cronica avinhonanca que liura Saboly comença *in medias res*. Pas res ven explicar l'origina de la situacion excepcionala qu'es contada. Saboly partís del principi que sos legeires coneisson la pre-istòria e pren doncas pas la pena de rapelar qu'en seguida d'un atentat contra los ambassadors del rei de França a Roma, Loís XIV decidiguèt d'ocupar los dos territoris pontificals enclavats dins lo reiaume, Avinhon e lo Comtat Venaissin. L'istòria de la cronica comença (§ 2) amb l'arribada del representant del rei, un *exen de garde*, valent

³ Se pensa aquí a la cronica marselhesa d'Onorat de Valbelle (1498-1539), ed. Bourrilly/Rostaing 1985.

a dire un oficièr de la corona qu'es pas un personatge naut plaçat dins l'ierarquia militara francesa. Lo tèxt presenta lo rescontre dialogat entre aquel *exempt* e l'autoritat politica mai nauta d'Avinhon, Gaspard de Lascaris, vice-legat despuèi 1659, representant del papa (Alexandre VII, 1655-1667). A partir d'aquí, lo debanament del tèxt va seguir lo fial dels eveniments :

- Lascaris refusa de reconéisser l'autoritat del rei de França (§ 2-4)
- lo conselh de vila se recampa (§ 5-7)
- susmauta populara (§ 8-9)
- partença dels soldats italians (§ 10)
- los Avinhonencs mandan una delegacion al rei (§ 14-17)
- arrestacion del cap de l'armada pontificala (§ 18), lo *barizello* (barigèl en occitan)
- arrestacion de l'auditor general, personatge mai important de l'ierarquia judiciària (§ 20)
- procès del barigèl (§ 35)
- fugida (mancada) de l'auditor general (§ 37)
- arribada dels parlamentaris de Provença (§ 41)
- rescontre entre lo primièr president del parlament de Provença, Forbin d'Oppède, e lo vice-legat Lascaris (§ 40-47)
- partença de Lascaris (§ 48)
- arrèst de reünnion al reiaume de França (§ 50)
- serraments de fidelitat a la corona (§ 52-53)
- los parlamentaris van a Carpentràs (§ 54), capitala de l'autre Estat pontifical enclavat dins lo reiaume de França
- los parlamentaris, tornats a Avinhon, ne partisson (§ 58)

L'ensemble de la narracion cobrís un periòde que s'espandís doncas de l'arribada del sénher de Buscat, emissari del rei de França, lo 30 de setembre de 1662 fins al mes de setembre de 1663 (referéncia al viatge de Loís XIV a Metz lo 1er de setembre de 1663, § 62, v. 495-6), siá a pauc près una annada de temps. Las bòrnas cronologicas, dins lo tèxt, ça que la son pauc nombrosas, sovent limitadas a d'indicacions vagas o indirèctas (*Trej jour apres*, p. ex., v. 57). Aquí se vei que l'objectiu de Saboly es pas de se far l'istorian dels eveniments ; ne seguís lo fial mas cerca pas de se liurar a un trabalh menimós e precís de reconstitucion complèta de l'afar contat.

Aquela indiferéncia a l'exactitud istorica se verifica encara de dos biaisses. Primièr, a una infidelitat – una relevada entre d'autras que nos son desconegudas – a la succession cronologica dels eveniments. Aital, la partença de Lascaris es evocada dins l'estròfa 48 avant la promulgacion de l'arrèst del parlament d'Ais que fa efectiu lo restacament d'Avinhon al reiaume de França (§ 50). Se ne cresèm los istorians, es lo contrari qu'advenguèt : l'arrèst foguèt publicat lo 26 de julh de 1663 e lo vice-legat quitèt la vila l'endeman, lo 27 de julh. Segond, l'autor es plan aluenhat del trabalh de l'istorian consciencios e scientific, quand, per dos còps, se referís a las profecias del mètge de Selon de Provença, Michel de Nostredame (Nostradamus). En se fondant sus l'interpretacion de dos quatrins de Nostradame (§ 49 que repren lo quatrin 38 de la VIII^{ena} *Centurie* e assimilacion v. 431 del duc de Mercœur, governador de Provença, al *duc noir rouge plume* del quatrin 41 de la IX^{ena} *Centurie*), Saboly aderís a un ensemble de valors que s'escartan benlèu mens de la doctrina crestiana – la Glèisa denèga pas que siá possible de profetizar l'avenidor, la Bíblia es comola de profètas – que non pas de l'esperit scientific tal coma se desenvolopa precisament al siècle de Descartes e de Fermat. Saboly es pas brica un istorian, un scientific. Son prepaus es endacòm mai.

Al-delà del quite raconte, menat segon lo principi d'una narracion omniscienta, l'escritura es puslèu pel cronicaire l'escasença de liurar sa pròpria vision de l'istòria, de la transmetre a sos contemporanèus e de menar aquestes a rire dels eveniments e dels personatges botats en scèna. Lo ton es comic e repren quelques-unas de las recèptas utilizadas dins la poësia... borlesca. Es lo cas per exemple per la perifrasa censada designar, a la tota debuta de la narracion, dins l'estròfa 2, lo rei de França presentat coma *Lou premie bourges de Paris* (9). Se reconeis aquí en fach lo principi de l'escritura borlesca que consistís a abaissar trivialament un ipotèxt. Aquí la perifrasa procedís per trivializacion e metonimia. L'autor s'amusa per suscitar lo comic e es aquel ton que domina dins l'ensemble del raconte. Cada episòdi es aital pretèxt a una nota comica qu'empacha de prene los eveniments al seriós, e encara mens al tragic. Cap d'eròi es pas botat en scèna ; lo personatge del rei de França es tròp aluenhat e pas brica present dirèctament sus plaça per poder èstre considerat coma l'eròi del raconte. Veirem mai tard qual imatge es donat d'el, mas ja se pòt dire que lo poèma es pas una epopèia que descriuriá los espleches d'un eròi o d'un pòble (los Avinhonencs) e es pas tanpauc la parodiá d'una epopèia. Per sa forma e sa longor, e sustot per sa tonalitat comica, en fach, s'aparenta mai als poèmas longs de forma indeterminada

tals coma Godolin, a la debuta del sègle, a Tolosa, n'escriu e tals coma lo periòde seguent, lo Rococò del sègle XVIII, los afeccionarà. Lo genre de l'epillion sembla doncas ja en gèrmes dins los ans 1660 en domeni provençal.

Dins sa forma narrativa bastida en seguissent lo debanament dels eveniments, lo poèma aculhís un ensemble de dialògs que lo venon animar. Aquela insercion de dialògs dirèctes se fa tre la debuta del raconte amb las paraulas prononciadas per l'emissari del rei (§ 2, 13-16). L'expression dirècta de l'emissari es sòbra e limitada a l'essencial mentre que la responsa del vice-legat es donada d'un biais fòrça indirècte. Lo tèxt restituís en fach las paraulas de sos conselhièrs (notari e avocat, coma se foguèsse un simple particular, reconeissèm lo movement del borlesc), dins l'estròfa 3 mentre que, dins l'estròfa 4, lo narrator omniscient fa estat de las pensadas intimas (l'interès pecuniari, l'ambicion del cardinalat) del personatge. D'autres dialògs intervenon aital dins lo debanament del raconte mas un passatge de tria es reservat a aquel procediment amb l'escambi instaurat entre lo primièr president del parlament d'Ais e lo vice-legat. Sièis estròfas (§ 42-47) son aital consacradas a la restitucion d'una scèna que Saboly ne pòt pas èstre estat lo testimòni dirècte. La reparticion de la paraula es notada amb d'indicacions (*President, Vicelegat*) coma se foguèssem al teatre e, d'un cèrt biais, i sèm. Aquel intermèdi dialogat, long de 48 vèrses, representa mai qu'una pausa dins lo raconte. Senhala l'atirança de l'autor per una forma d'escritura que Saboly marcarà per ela una predileccion certana a l'interior del genre del nadalet. Nombroses e remarcables per lor construccion son los nadalets que botan en scèna dos o mantuns interlocutors e l'insercion de dialògs dirèctes es un procediment que Saboly i recor sovent. Es pas un autor dramatic, es un autor que, a l'interior d'un genre determinat, cerca de crear una illusion de realitat suplementària, un subcrecis de vida, mercé a la paraula directa o indirècta escambiada.

Raportadas a l'ensemble de las 66 estròfas que compausan lo poèma, aquelas scènas evenimencialas qu'estructuran lo raconte pèsan pr'aquò pas tant que çò que poirà far creire la forma de cronica versificada censadament adoptada per l'autor. Tot depend del biais de comptar, mas se consideram lo total dels 16 episòdis que la lista n'es estada establida çai-sobre, e mai s'integram dins lo calcul las estròfas que relèvan entièrement d'un episòdi evenimencial (totas las estròfas concernidas pel dialòg Oppède-Lascaris, p. ex.), es la mitat del poèma a penas que s'inscriu dins lo quite raconte dels eveniments. Aquestes constituïsson l'armatura de la narracion, mas, d'un cèrt biais, es pas segur que se pòsca dire

que son eles que forman los moments fòrts del poèma. Son necessaris al desplegament de l'istòria que li balhan son organizacion e son ritme mas lo raconte aquí es pas una fin en se. La relacion dels eveniments deu servir a d'autres objectius que lo simple rendut compte d'accions o de paraulas. Es a partir dels faches d'actualitat que s'articulan doas outras dimensions de l'entrepresa narrativa que despassan e complètan a l'encòp l'ambicion afichada del cronicaire.

Lo comic de la satira

Lo comic mobilizat per Saboly dins *Lou Reviro-meinage* es pas brica un comic de situacion coma arriba dins los nadalets quand l'albergista sap pas que parla a la Santa Familha (nadalet 16) o quand de pastres se liuran a d'excentricitats (nadalets 10, 11, per exemple). Es un comic que son objectiu es de denonciar de vicis e d'aquel punt de vista, lo poèma relèva clarament de la satira.

Lo vice-legat es lo primièr, cronologicament e simbolicament, a recebre las sagetas de l'autor. Dins l'escambi, plaçat a la debuta del tèxt (§ 3-4), entre l'emissari reial e Lascaris, aqueste pareis un òme flac que s'apuèja sus sos conselhièrs. Es un òme interessat per l'argent que noirís de nautas ambicions personalas :

N'an pas agu parla d'argen
Que Gaspard apre bon courage
[...]
Comme que vague ben ou mau
Se vou bouta su la deffenso
Cresen d'avé per recompenso
Un beou capeou de cardinau (§ 4, 25-32)

Lo narrator liura las motivacions pregondas del personatge per lo condemnar. Lo procediment es diferent dins lo long dialòg entre Lascaris e Forbin d'Oppède. Aquí, lo narrator interven pas, s'acontenta de restituir las paraulas de l'un e de l'autre. Lascaris apareis coma un òme fin, mas prudent e rusat, en un mot cautelós, coma se vei quand fa semblant d'atribuir la venguda del president del parlament d'Ais a la tenguda de la fièira de Bèucaire (331-2). Resistís a las pressions de Forbin d'Oppède en se servissent de la menaça

(l'interdich qu'empachariá tota celebracion eclesiastica dins lo territòri d'Avinhnon), mas sens brica de succès, coma o reconeis (365-6). Un còp sa desfacha admesa, sa sola pensada es d'assajar de sauvar lo cap de l'auditor general, son afidat, que Saboly nos a ja presentat coma un personatge asirat al possible (§ 20-22), per totes los mejans, legals o pas (*Ou per argen ou per favor*, 371). Cap de condemnacion es pas prononciada aquí per l'autor que laissa lo legedor tirar sa pròpria conclusion. La relacion de la fugida de Lascaris que pren lo camin de l'exilh (§ 48) fa estat, per contra, de sa colèra (*Gaspar pou pa dormi de rage*, 378) e es presentada amb ironia : partís per son país d'origina, Niça, « *per force ou per amour* » (381), sa fugida d'amagat es metaforizada en una *eclips*o que degun vei pas (383).

La condemnacion es fòrça mai explicita e sevèra pels oficièrs de l'Estat pontifical. Lo barigèl e l'auditor general son las doas autres grandas tòcas del satirista. Apareisson cadun dos còps dins lo tèxt, cada còp associats dins lo meteis òrdre. Lo principi es primièr de los acusar dels criminis que se'n faguèron copables del temps de l'administracion pontificala mas que demoravan impunits. La satira permet lo desvelament de lor marrida conducha : lo barigèl panèt fòrça monde, en abusant doncas de sa posicion (*A ben ta fa de voularie*, 141), l'auditor rendèt la justícia en se fasent pagar (§ 21), totes dos son copables del delicte de concussion. L'autor pren la plaça d'un oficièr de justícia (la de l'auditor, doncas) en reclamant que siá pendut :

Fou queou sie lou premie pendu
Per lei decrets les ordonnanso
Et lei sentenci qu'a vendu (161-3)

Aquela condemnacion respond a la question que pausava l'autor un pauc mai naut, al nom del grop favorable al cambiament de regim : « *Que faren daquest Auditour [?]* » (153). L'utilizacion de la primièira persona del plural (*faren*) mòstra plan que l'autor se considèra coma apartenent al grop dels pro-Franceses, se fa lor pòrta-paraula dins sa relacion dels eveniments qu'es doncas parciala. Aquela implicacion de l'autor se verifica cada còp que pren los legedors a testimòni, coma quand se servís d'una adreiça als legedors ; per exemple dins la presentacion d'un capitani dels gardas italiens desobrat per la fugida de sas tropas : « *Lou trouvarez for estouna / Quan na plus gis de soldatesque* » (67-8). La presa de posicion de Saboly es encara mai manifèsta quand interpèla tal o tal personatge sus un ton ironic :

aquel capitani (« *Pourtez pas tan lou nas ou ven* », 69), o tal autre capitani, de Carpentràs aqueste, tanben apostrofat (« *Capitani de Carpentras / S'aguessia tengu la paraulo...* », 89-90), acusat per sa vanitat, son injustícia e sa crudelitat :

*Per estre lou paren dou Papo
Foulie pas faire lou satrapo
Et mau trata les habitan* (102-104)

La posicion de justicièr adoptada per l'autor permet doncas de formular de condemnacions exprèssas, emesas al nom de la comunitat revoltada que tròba enfin son revenge fàcia a l'incompeténcia e a la corrupcion. Aital l'auditor general deu demorar en preson avant d'estre jutjat e pendut :

*Retournara plus ou palai
Vostei discours son que bamboyo
Palatin disez pas verai
Amoussa voste fio de joyo
Fou que demoré aqui vont es
Veira ben leou d'autrei misteri
Li voulen dona lou cresteri
Fou que rende tou so quapres* (169-76)

La construccion per parataxi senhala aquí l'emocion e la determinacion del narrator-pòrta paraula de la comunitat. La mençon del clistèri, element comic de natura borlesca, es destinada a marcar l'umiliacion que deu èstre impausada al copable. De fach, la mesa en davant de las punicions infligidas dins lo quadre de la susmauta populara a aqueles personatges asirats es un autre ressòrt del comic satiric dins *Lou Reviro-meinage*. A un temps d'avant marcat per un poder corromput e despotic s'opausa lo temps d'ara ont lo copable es enfin punit e umiliat. Aquela umiliacion passa per una ridiculizacion, coma pels soldats italians botats en derota per una còla de jovenòts :

*Trej jour apres quauquei enfan
Que n'avien pa un peou de barbo*

*Chascun son baston a la man
Vaj faire un autre santi Barbo
Dounon la cassé es Itaillien
Aquello rasso petaclino
Monstron lei talons e l'esquino
Per tesmoigna que son vaillen (57-64)*

Ridiculs e umiliats son tanben lo barigèl encadenat dins l'artilhariá de l'arsenal (§ 19) o l'auditor general obligat, dins una temptativa de fugida, de « prendre l'habit d'une puto / Per miou desguiza lou larron » (295-6). Lo tablèu del poderós despoderat ofrís l'escasença d'una trufariá mordenta, e mai crudèla ; permet lo revenge dels oprimits en procedissent a una inversion de las posicions. Del còp, assistissèm a una mena de carnaval politic, servit per la mobilizacion dels procediments comuns a la satira e a l'escritura carnavalèsca.

De personatges immorals son denonciats, lo « *compagnon* » de l'auditor general (§ 23), tal predictor favorable al regim pontifical que contra el l'autor n'apèla a la justícia reiala (§ 25). Pr'aquò seriá una error de creire l'ensemble del tèxt dominat per aquela escritura de la mesa en acusacion e del revenge. En fach, es sus sos contemporanèus dins lor ensemble que lo cronicaire satirista pausa un agach sens concessions. L'autor fa pròva d'una cèrta ironia quand evòca los vesins del Comtat Venaissin qu'una partida pro longa es consacrada a l'enumeracion de lors revindicacions. Es en Avinhonenc que Saboly, un pauc condescendent, qualifica lor capitala, Carpentràs, de vila « *Qu'es for puplado & for gentilo* » (191), una exageracion destinada a far sorire son public avinhonenc. Mai significatiu, l'acamp del conselh de vila d'Avinhon es l'escasença de se trufar dels estatjants qu'afèctan de parlar francés per complaire a l'ocupant :

*Lou Clergé, l'universita
La plus grand par de la noublesso
Lei bourges & lou tiers eta
Tous gens de sen & de cabesso
Ben souven parlon lou patoi
En d'affaire d'autre naturo
Mai din aquello conjecture
Vougueron tous parla francoi (41-48)*

Al-delà del testimoniatge sòciolingüistic, sovent citat coma o rapèla Moucadel (n. 20), que permet de rendre compte per Avinhon d'una occitanofonia orala majoritària dins la segonda mitat del siècle XVII, la remarca permet de mesurar la luciditat del satirista sus sos contemporanèus. Se la posicion de Saboly, en tot cas, es clara, en favor del cambiament (*chanjamen* segon lo títol complèt del poèma), se manifèsta una duretat ferotja contra lo personal pontifical italian, se deu tanben notar que pren la pena d'exceptar un Italian, un cèrt Raspigliosi, que li consacra una estròfa plena (§ 11) avant de conclure per un jutjament definitiu « *Enfin ni'avié que vous debon* » (88). Despietadós, mas intègre dins sa posicion de dispensator de la justícia, lo satirista fa la pròva non pas de son imparcialitat, mas al mens de son abséncia de prejutjat e doncas de son equitat en tant que representant, dins son tèxt, de la posicion moralà justa.

Los retraches satirics que conten lo poèma devon pas èstre considerats coma de digressions a rapòrt de l'ais central que representariá lo simple raconte dels eveniments. Al contrari, balhan al tèxt una de sas dimensioñs fondamentalas, comica, gaujosa, mas a l'encòp encolerida, e mai aspra. Lo satirista carga amb un umor escur lo vestit del jutge equitable que se pronóncia – sevèrament – al nom d'una comunitat en quèsta de justícia e de reparacions.

Una òbra de propaganda ?

A pauc près al mitan del tèxt (§ 39), l'autor se fa lo relai de la posicion del rei de França. S'agís per aqueste de suprimir doas enclavas plaçadas al dintre del territori reial :

*Lou Rei par maximo d'état
Veou pas qu'aumitan de la France
Li'ajé de souvereneta
Que non siegon sous sa pouissanso
Per aquo dis quaqués pays
Deou estre siou eme justisso
Parce qu'es commo uno coutisso
Au mitan de tres flour delis. (305-12)*

Aquela posicion s'acòrda amb lo retrach qu'es donat del rei presentat coma font de bontat : « *Lou Rei aguet tant de bontat / Quincontinent sen gis de pauso / Vouquet veire lei deputa* » (113-5), bontat que se verifica per la generositat que manifèsta als deputats (§ 15-16-17). Los parlamentaris provençals, òmes del rei, fan pròva de respècte a l'egard dels simbòls de l'ancian regim. S'es interdich primièr als oficièrs pontificals d'exercir lor carga (405-8), instruccion es balhada per que las armas papalas sián levadas sens violéncia (401-404). Pauc a pauc, las activitats van reprene, la vida normala se torna instaurar, simbolizada pels plaidejats tenguts davant los tribunals, ara gerits pel parlament d'Ais (453-60).

L'òrdre del rei es un òrdre de patz e de bon fonctionament que s'opausa a la marrida gestion pontificala. En tot sèt estròfas (10 % del poèma) son consacradas a l'ineficacitat e a la corrupcion de l'anciana administracion :

- lo papa es environat de dos cardinals que li amagan la realitat (§ 28)
- corrompon los deputats d'Avinhon e del Comtat quand venon rapportar a Roma de disfonccionaments (§ 29)
- legitiman un sistèma generalizat de corrupcion (§ 30 amb discors dirècte d'un cardinal roman que justifica la concussion)
- los agents locals corromputs manipulan la populacion per se revirar contra ela, son d'ipocritas desvelats aquí (§ 31)
- fan tuar d'innocents coma lors mestres romans fan menar en preson los deputats avinhonencs (§ 32)
- lo quite nebot del papa (Flavio Chigi futur negociator de la redicion d'Avinhon e del Comtat al papa) fa ecran entre lo papa e los deputats (§ 33)

La conclusion es sens apèl. Interven a la seguida d'aquel requisitori, apuejada per una anafòra qu'insistís sus una accion collectiva que l'autor s'i inclutz dedins :

Aquo s appelle gouverna

Lei puple de belle maniero

Devez don pa vous estouna

Se vous aven vira bandiero

S'aven planta lei flourdelis

S'aven cassa vostie milisso

S'aven pres lei gen de justisso

S'aven crida vive Louys (§ 34, 265-272)

Que Saboly se faga propagandista al servici del rei, aquò fa pas brica de dobles. Pren plan suènh pasmens de presentar aquel *chanjamén* de regim coma favorable als interèsse de l'ensemble de la comunitat. Lo *ieu* auctorial apareix rarament e totjorn amb una formula de modalizacion : « *Iou vous diray ben en passan / Que se voulen chanja de mestre* » (209-210). Es pas son interès pròpri que servís mas los, collectius, de sa vila.

Delà aquel engatjament personal indenegable, nos podèm demandar pr'aquò se lo poèma pòrta pas la marca d'una cèrta distanciacions a l'esgard tant de sos compatriòtas avinhonencs coma de l'aparelh d'Estat francés. Lo personatge de Lascaris, o avèm vist, es interessat pecuniàrament, mas es pas lo sol. Los notables avinhonencs son sensibles a l'aur del rei. Aital, dins son adreiça als conselhiòrs de la vila, l'emissari, Buscat, pren plan la pena de lor far miralhejar una recompença :

*Li dis Messius lou Rei demando
Vosto Villo que li plai for
Se li presta oubaisenso
You vous jure su ma conscienso
Que vous aures un Louys d'or* (33-40)

Son pas d'arguments racionals, coma los que desenvolupa Saboly dins sa critica de l'administracion pontificala, que van convéncer los conselhiòrs, mas d'arguments comptables que fan apèl als interèsse individuals. Es la meteissa atitud qu'adòpta lo rei quand recep los deputats de la Vila-Estat. Sus doas estròfas plenas (§ 16-17), l'autor detalha los presents acordats a aqueles delegats e o fa amb una cèrta complasença : *uno bello cadeno* e una *mudaillo d'or* pel mestre dels pòrts, e per tal dignitari nòble un retrach de diamants que l'autor ne precisa lo prètz exorbitant (« *quinge mille fran* », 128). Los notables avinhonencs son tanben, coma lor ancian mestre Lascaris, de creaturas venalas e lo sopçon de concussion es pas fòrça luènh.

Saboly se trufa dels deputats que compausan una autra delegacion mandada a Loís XIV mentre qu'es en campanha en Lorrena (§ 62 sqq). S'amusa de los presentar obligats de dormir dins de condicions penosas (« *Faudra coucha din lei cabano / [...] / Et ben souven a la*

lugano / [...] / Sinon lougea a l'espitau », 502-504-508). Los presenta mai que mai tiralhats per de desacòrdis intèrnies que pòrtan prejudici a l'audibilitat de lors requèstas al près del rei. Loís XIV se pojrà pas empachar de rire d'eles : « *Lou Rei aura ben de bounta / Se se pou empacha de rire* » (509-10). Aqueles delegats avinhonencs presentan pas un imatge favorable de la vila, valon a penas melhor que los representants de l'administracion pontificala asontida e fòrabandida.

La presa de distància se sentís tanben a rapòrt de l'aparelh monarquic francés. La figura del rei demòra intacta, lo monarca francés a lo còr « *for tendre* » (521), represa del tòpos monarquista de la bontat del rei. Pr'aquò, s'es pas segur que i aja una critica de la cort coma se'n tròba una dins lo nadalet que Saboly consacula al maridatge, quelques annadas mai d'ora, de Loís XIV dins lo vers « *Que fai marri segré la cour* » (nadalet 60, v. 497), nos podèm demandar per quina rason lo comte de Galien, quand conta al rei la fugida de l'administracion italiana, « *Lou fe creisse d'un pan de cano* » (118). Seriá una allusion a la talha pichona del rei ? Dins aqueste cas, l'autor fariá pas pròva d'un respècte absolut per son novèl soberain.

Mens anecdoticament, i a benlèu de qué s'interrogar a la lectura de la darrièra estròfa del poèma. Tot lo long del poèma, l'autor a pas fach mistèri de son adesion al cambiament de regim. Se n'es fach lo cronicaire e lo propagandista al nom d'un melhorament de las condicions de vida de la populacion que se trobarà desbarrassada del sistèma corromput e ineficaç mantengut en plaça per l'administracion pontificala. Dins la continuitat logica d'aquela posicion, dins l'estròfa conclusiva, se torna afirmar l'avenidor radiós qu'espèra los Avinhonencs. Es una vida sens imposicions fiscalas e sens militars importuns que permetrà als novèls subjèctes del rei de França de beneficiar d'una prosperitat solida :

*Tan Avignon que lou conta
Ouran sujet de faire festo
N'ouren ni taillo ni soudar
Qu'incommordon nostei vilage* (527-530)

Lo tablèu idillic de populacions aürosas es ça que la assortit d'una dobla resèrva. La primièira es formulada en cap d'estròfa. Per pervenir a aquela felicitat, caldrà que l'estatut dels dos

territòris siá alinhhat sus lo dels domenis conquistats pel rei (« país de conquèsta »), valent a dire que se veirián dotats d'institucions pròpies e de privilegis especials (fiscals mai que mai). La segonda es encara mai importanta. L'assegurança d'una prosperitat generala (« & n'auren gis de fastigage », 531), rapelada dins l'avant-darrièr vers, es nuaniada dins lo darrièr per una segonda restriccion : « Ou se n'aven sara ben tar » (532). Aquela condicion finalajeta un vel de doblet sus la proclamacion euforica, instilla la mesfisança, la suspiccion, quand, per clavar, se poiriá esperar del propagandista una ultima afirmacion de l'oportunitat del restacament a França. Per aquela dobla circonspeccion, Saboly fa pròva, fin finala, de la meteissa luciditat a rapòrt de las institucions, francesas en l'ocurréncia, que manifestava fàcia a sos contemporanèus, italians e tanben avinhonencs. La remarcia es discrèta, mas, plaçada a la tota fin del tèxt, li conferís una coloracion mai franca que çò que lo demai del discors laissava esperar.

*

En adoptant lo format de la cronica, Saboly fa mina de se presentar en istorian, mas, exactament coma dins sos nadalets ont s'amusa a susprene sos legedors/auditors, se laissa pas embarrar dins los limits del genre. Lo ton comic e leugièr regularament mantengut d'un cap a l'autre del poème lo restaca al genre de la satira tala coma es practicada en França, en francés coma en occitan. Dins aquesta lenga, apareis coma l'eiretièr d'una linhada que remonta a la debuta del siècle XVI (*Cançons del Carrateyron*), illustrada per d'autors coma Augièr Gaillard, en Lengadòc, o, per demorar en Provença, Loís Bellaud de La Bellaudièr⁴. Lo fach es pr'aquò que l'escritura satirica, sustot d'un tal ample, es benlèu pas tan presenta dins la Provença del siècle XVII. Dins aquel sentit, *Lou Reviro-meinage* se senhala coma una excepcion dins lo paisatge literari occitan que prefigura cèrtas experimentacions del siècle que vendrà.

Òme de son temps, implicat dins la vida de sa ciutat, Saboly, dins *Lou Reviro-meinage*, nos apareis jos un lum complèx. Se fa lo turiferari de la reünnion dels dos Estats pontificals a la corona de França e distribuís las condemnacions de personatges que repròva lor immoralitat e lor incompeténcia. Son animositat pel vice-legat se mantindrà dins lo

⁴ Per la satira en cò de Gaillard, vej. Courouau 2007 e per la satira dins lo període 1590-1660, vej. Courouau 2008, 140-171.

temps coma ne pòrta testimòni lo nadalet 1, publicat en 1669, mas probablament escrich en 1664 quand Lascaris, tornat vice-legat, partís d'Avinhon per l'avescat de Carpentràs. Son òdi se vira tanben contra d'autres personatges qu'amolona sus eles las acusacions e se platz a mostrar ridiculizats e umiliats. Aital concebut coma una carga despietadosa contra l'administracion pontificala, lo tèxt s'aparenta a un botafuòc que sa publicacion seriá estada d'impossible realizar un còp lo poder pontifical restablit (tractat de Pisa, febrièr de 1664, siá quelques meses après la fin del raconte).

La question de la posicion politica de Saboly dins l'Avinhon de son temps, ont farà tota sa carrièra d'organista e de nadalista, recep d'alhors mercé a aquel tèxt un esclairatge determinant. Quand tornarà l'òdre ancian, papal, lo veirem distribuir sos elògis a de notabilitats italianas de la Vila-Estat⁵ coma assistirem a la glorificacion de Loís XIV que ja, qualche temps aperabans, en 1660, aviá celebrat son maridatge⁶. Saboly es en fach un òme de conviccion, demòra fidèl a sas admiracions (Loís XIV) coma a sos òdis (Lascaris). Es tanben Saboly un òme prudent que, dins aquela societat fòrça ierarquizada, sap distribuir sos elògis als poderoses. Mas es tanben un òme lucid sus la natura humana e sus las institucions de son temps, suls limits dels èstres coma dels poders. L'organizacion particularament elaborada e polifonica de sos nadalets ont s'amusa a jogar amb las perspectivas narrativas es benlèu aital lo rebat d'una personalitat atentiva a aquela complexitat de l'existéncia, coma o illustra lo long poèma del *Reviro-meinage*.

Referéncias bibliograficas

Sorsas

SABOLY, Nicolas, *Recueil des Noëls provençaux. Lou Reviro-meinage*, ed. Henri Moucadel, Montfaucon, A l'asard Bautezar !, 2014.

⁵ Lo vice-legat Lorenzo Lomellini dins lo nadalet 12 (1669) ; lo vice-legat Carlo Anguisciola e l'arquivesque Giacinto Libelli dins lo nadalet 51 (1674) e s'i pòt restacar l'elògi del papa Alexandre VII dins lo nadalet 64 (publ. 1699, comp. 1667).

⁶ Nadalet 58 « *lou ay vis lou Piemon* ». La figura de Loís XIV es tanben presenta dins lo nadalet 38 (1672) e benlèu, d'un biais criptat, dins lo nadalet 2 (1669).

VALBELLE, Honorat de, *Histoire journalière d'Honorat de Valbelle. 1498-1539. Journal d'un bourgeois de Marseille au temps de Louis XII et de François Ier*, éd. Victor-Louis Bourrilly /Charles Rostaing

Estudis

COUROUAU, Jean-François, « Auger Gaillard, auteur satirique », *Lengas revue de sociolinguistique* 62, 2007, « Relectures d'Auger Gaillard », 57-75.

COUROUAU, Jean-François, *Moun lengatge bèl. Les choix linguistiques minoritaires en France (1490-1660)*, Genève, Droz, 2008.

COUROUAU, Jean-François, « La littérature occitane sous le règne personnel de Louis XIV (1661-1715) », in Angelica Rieger (éd.), *L'Occitanie invitée de l'Euregio. Liège 1981-Aix-la-Chapelle 2008 : Bilan et perspectives. Actes du Neuvième Congrès de l'Association internationale des études occitanes, Aix-la-Chapelle, 24-31 août 2008*, Aachen, Shaker, 2011, 887-908.

NÉDÉLEC, Claudine, *Les États et Empires du burlesque*, Paris, Champion, 2004.